

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6968484>

Парність образів весільних чинів як символ єдності двох начал в українській весільній концептосфері

Заверющенко О. Л.

*Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Українська весільна концептосфера перебуває в центрі вивчення мовознавців, культурологів, фольклористів, етнографів, істориків (Т. Бернштам, В. Борисенко, Хв. Вовк, Е. Гаврилюк, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Гура, Н. Здоровега, О. Левицький, П. Литвинова-Бартош, Й. Лозинський, А. Малинка, Г. Москальчук, А. Плотникова, О. Потебня, П. Романюк, М. Сумцов, С. Творун та ін.). Зростає інтерес до глибинного дослідження окремих архетипних символів, образів названої концептосфери, що вповільнює розгортання її масштабного охоплення для повного відтворення.

Останнім часом особливу увагу звертають на себе концепти, пов'язані з духовним світом наших предків, які позначають моральні якості людини, зокрема добра, честі, слави, щастя, любові, родинні зв'язки (батько – мати) тощо. У весільній концептосфері вони набувають нового осмислення, потребують ретельного семіотичного вивчення, оскільки мають нашарування обрядовості, акцентуалізацію весільної символіки. Не останнє місце при вивченні локусів української весільної концептосфери посідає той чинник, що дослідження потребує комплексу польових записів фольклорних і етнографічних експедицій, залучення діалектологічних, фразеологічних словників, художніх творів українських письменників.

Одним з концептів аналізованої концептосфери, який належить до концептуального поля духовного світу людини, є концепт парності. Він реалізується в поєднанні образів учасників весільного дійства, весільних атрибутів, предметів, символів, зокрема йдеться не тільки про число «два», а й про інші парні числа. Так, парність як така, без уточнення числа предметів, осіб, означає у весільному контексті наявність пари для когось, відсутність самотності. Акцентуалізація значення парного числа відбувається шляхом метафоричного перенесення значення пари молодих на парні предмети, «парних» учасників дійства. Необхідність знайти пару неодруженій молоді під час весілля є відлунням давніх язичницьких обрядів, коли багато пар брали шлюб у день літнього сонцестояння, що пов'язано з архаїчною солярною символікою.

Прагнення до парності на ґрунті весільної тематики втілюється, у першу чергу, в опозитах на позначення весільних чинів, які функціонували на різних зрізах глибинного архаїчного контексту:

старший боярин – менший боярин, староста (сват) – свашка, дружба (дружко) – дружка, князь – княгиня (князіня), король – королювна, царойко – царівна, пан – паня, панночка, простий коровай – княжецький коровай тощо. Цей ряд номенів можна продовжити такими «парами» на позначення молодят: *молодий – молода; наречений – наречена; жених – нівеста; парень (парубок), хлопець – дівця (дівка, дівчина), баришня; рибалочка – білая рибка; охотник – кунця (куничка, куночка), куріпка, лисиця, перепелочка (перепелиця), птиця, голубка, зозуленька; засватаний – засватана; заручений – заручена, зайнятий – зайнята; бичок – корова (коровка)* тощо.

На позначення молодої вживаються парні лексеми, а також фразеологічні сполуки, які відрізняються семами «цнотлива» – «нецнотлива»: *благополушина дівчина – неблагополушина дівчина; яка себе видержала – яка себе не видержала; чесна молода (нівеста) – нечесна молода; хороша молода – погана (плоха) молода, нехороша дівка (дівчина); дівка, дівчина – недівка, недівчина; неопорочена (непорочна, непорочниця) – опорочена; пан – паня (паняночка), молода панночка; незаймана (незайнята), чиста – порчена*. Формальне та змістове протиставлення спостерігаємо в антонімічних парах фразеологізмів на позначення родів молодої та молодого: *рідні од її чести – «рід молодої» – рідні од його чести – «рід молодого»; із руки молодого – «від роду молодого» – із руки молодої – «від роду молодої»*.

Отже, проведене дослідження дозволяє говорити про глибинність ідеї поєднання двох начал в українській шлюбній тематиці, що реалізується в наявності численних пар номінативних одиниць на позначення учасників українського весільного дійства.